

Vägledning för intern kemikaliekontroll

Kristianstads
kommun

Inledning

Denna vägledning vänder sig till dig som har ansvar för inköp och hantering av kemiska produkter inom verksamheten. Att välja rätt metod och kemikalie till varje enskild process är av största vikt för ett gott resultat och en hållbar produkt. Att välja en insatskemikalie, som medför minsta miljöpåverkan, är nödvändigt när vi strävar efter miljömålet en giftfri miljö.

Den skrift du håller i handen ger information om:

- var du kan finna underlag för dina beslut beträffande kemikalieval och
- hur du kan arbeta vidare för att minska riskerna för människors hälsa och miljön.
- I materialet finns också en blankett som kan användas för kemikalie-redovisning.

Giftfri miljö

”Miljön ska så långt som möjligt vara fri från ämnen och metaller som skapats i eller utvunnits av samhället och som kan hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden”.

Miljö kvalitetsmålet ”Giftfri miljö” är ett av Sveriges 16 miljömål. Målet innebär ett större ansvar för både tillverkare och användare att känna till egenskaperna hos de kemiska produkter som används. Hälso- och miljöfarliga produkter ska undvikas, om de kan ersättas med sådana som är mindre farliga. Företagets interna kemikaliekontroll är ett viktigt verktyg för att nå målet om en giftfri miljö.

Här är några åtgärder som ni kan jobba med i er interna kemikaliekontroll:

- Inventera och uppdatera er kemikalieförteckning
- Rensa ut kemikalier som inte längre används i verksamheten
- Minska antalet kemikalier som används för samma sak
- Ersätt/byt ut farliga kemikalier
- Bevaka nya produkter och metoder som kan ersätta befintliga
- Ställ miljökrav vid inköp
- Sätt upp mål för utfasning av farliga ämnen i företagets interna verksamhetssystem.

Inventera ert kemikalieförråd.

Gå igenom er kemikalieförteckning

Att inventera och uppdatera sin kemikalieförteckning är en bra början för att se över vilka produkter som behöver ersättas. Gör så här:

1. Inventera ert förråd av kemiska produkter.
 - Rensa ut produkter som inte längre används. Lämna dessa för omhändertagande som farligt avfall.
 - Minska antalet produkter som används för samma sak.
2. Kontrollera att säkerhetsdatabladerna för de hälso- eller miljöfarliga produkter som du har i verksamheten inte är äldre än tre år.
3. För in uppgifter från punkt två (farliga egenskaper) i säkerhetsdatabladerna i kemikalieförteckningen. Ett förslag på blankett för kemikalieförteckning kan hämtas som excelfil på miljö- och hälsoskydds-kontorets webbplats.
4. Ta kontakt med kemikalieleverantören om du inte har tillgång till Internet eller är osäker på de uppgifter som finns i säkerhetsdatabladet. Fråga om produkten innehåller utfasnings- eller riskminskningsämnen.
5. Använder ni produkter som innehåller utfasnings- eller riskminskningsämnen? Då bör ni fundera över om/hur ni kan ersätta dessa produkter. Fråga kemikalieleverantören om det finns alternativ.

Mall för blankett

Produkt		Innehåll			Ska ämnet uppmärksammas?	Vart tar ämnet vägen?							
Namn och leverantör	Leverantör	Användningsområde	Årsförbrukning (kg)	Farosymbol/häls- och miljöskadlighet	Risk- eller H-fraser	I produkten ingående kemiska ämnen enligt säkerhetsdatablad	CAS-nr	Respektive ämnes risk- eller H-fraser	Andel (%) av ämnet i produkten	PRIO-databas (u-utfasning, R-riskminskning)	Vattendirektivet	Luft/mark/vatten/fagvatten/spillvatten/avfall/produkt	Handlingsplan för utfasning av produkten
Sanoproct 90		Konservierungsmedel	300	T-giftigt, N-miljöfarligt	R23/24/25, R34, R43, R50/53	5-chloro-2-methyl-2,3-dihydroisothiazol-3-one	55965-84-9	R23/24/25, R34, R43, R50/53	0,6-2,4%	R		Luft	

PRIO - Prioriteringsguiden

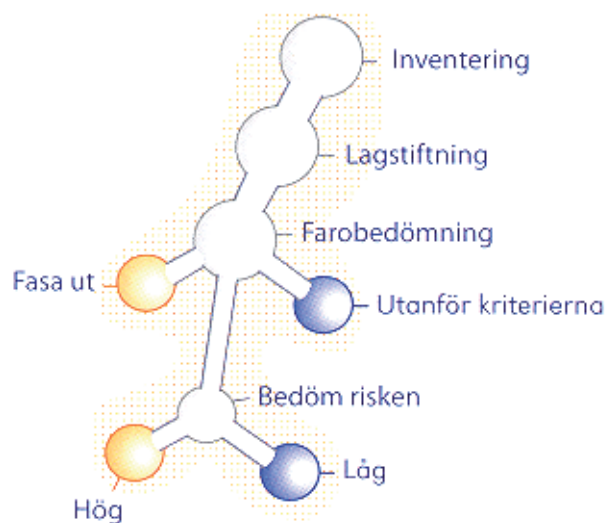
PRIO, Prioriteringsguiden, är ett webbverktyg för miljöchefer, inköpare och produktutvecklare. Här kan du få information om olika ämnens miljö- och hälsofarliga egenskaper. Du kan också få hjälp att utveckla rutiner för inköp, produktutveckling och riskhantering. Guiden är tänkt att vara ett stöd till dig som vill påverka och arbeta förebyggande för att minska risker från kemikalier – för människors hälsa och för miljön. Guiden är framtagen av Kemikalieinspektionen.

PRIO delar in ämnen i två prioriteringsnivåer, utfasningsämnen och riskminskningsämnen. Vilken grupp ett ämne tillhör beror på ämnets egenskaper. Olika åtgärder kan behövas beroende på vilken grupp ämnet tillhör. Du kan söka i databasen och få veta mer om de ämnen som finns i produkter som ni använder i er verksamhet.

Du hittar PRIO på www.kemi.se (klicka på PRIO-symbolen, se bilden här intill, och välj därefter väg till olika ingångar i databasen – till exempel "innan du börjar", "kriterier", "sök i PRIO").

Obs! Databasen innehåller många ämnen, men den är inte heltäckande. Observera därför att databasen endast kan ge exempel på farliga ämnen, inte en fullständig förteckning på till exempel allergiframkallande ämnen.

Illustration till PRIO (Kemikalieinspektionen)

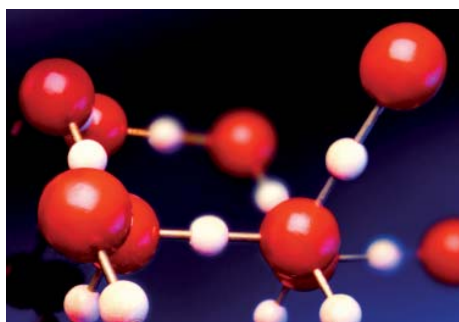

Utfasningsämnen

Utfasningsämnen är ämnen med så allvarliga egenskaper att de överhuvudtaget inte bör användas. Urvalskriterierna till denna grupp speglar till stor del de kriterier som ligger till grund för REACH, den europeiska kemikalielagstiftningen. En del av dessa ämnen är redan förbjudna i Sverige.

Egenskaper som gör att ämnen klassas som utfasningsämnen är till exempel att ämnet är cancerogent, mutagent, reproduktionstoxiskt, hormonstörande, långlivat, bioackumulerbart, ozonnedbrytande eller innehåller kvicksilver, kadmium eller bly.

Nyproducerade varor ska enligt miljökvalitetsmålet, så långt det är möjligt, vara fria från ämnen med dessa egenskaper. Dessa ämnen ska inte heller användas i produktionsprocesser om inte företaget kan visa att hälsa och miljö inte kan komma till skada.

Prioriterade riskminskningsämnen

Riskminskningsämnen är ämnen med egenskaper som ska ges särskild uppmärksamhet. På grund av ämnenas farliga egenskaper är det extra viktigt att tänka på hur kemiska produkter som innehåller dessa ämnen hanteras. I PRIO presenteras en grupp egenskaper som Kemikalieinspektionen anser att man ska vara särskilt uppmärksam med.

Egenskaper som gör att ämnen klassas som riskminskningsämnen är att ämnet har mycket hög akut giftighet eller är allergiframkallande, mutagent, kroniskt giftigt, miljöfarligt, potentiellt långlivat och bioackumulerbart. Observera att brand och explosionsrisk inte finns med i urvalskriterierna.

Bedöm hur stor risken är i er användning. Överväg att ersätta ämnen som ingår i gruppen riskminskningsämnen med andra.

Vattendirektivet innebär gränsvärden för farliga ämnen

Våra vatten måste skyddas från miljögifter och andra farliga ämnen. De hotar livsmiljöer, växter, djur och människors hälsa. EU:s vattendirektiv innehåller en lista med 33 farliga ämnen som är prioriterade när det gäller att minska föroreningar i vatten. Målet är att EU:s länder gemensamt ska övervaka, minska och få stopp på utsläppen av dessa farliga ämnen.

En del av de här ämnena finns inte i svenska vatten. De kan ha varit förbjudna i Sverige under lång tid. Andra finns i farliga halter i våra ytvatten. Det gäller till exempel tungmetallen kadmium och TBT, en organisk tennförening som finns i förbjudna båtbottnfärger.

EU har fastställt gränsvärden för de prioriterade ämnena. De kallas för EQS (Environmental Quality Standards). Varje land ska övervaka så att dessa gränsvärden inte överskrids. EU-direktivet har införts i Sverige genom förordningen 2004:660 om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön och omfattar ytvatten (sjöar och vattendrag), grundvatten och kustvatten. Förordningen innehåller lagligt bindande miljökvalitetsnormer för vatten. En miljökvalitetsnorm kan till exempel vara en koncentration av ett ämne eller ämnesgrupp som inte bör överskridas. I miljökvalitetsnormerna ingår bland annat de 33 prioriterade ämnena. Det är inte alla av dessa ämnen som är med i PRIO, beroende på att de inte uppfyller PRIO-kriterierna eller att de saknar officiell klassificering.

Havs- och vattenmyndigheten samordnar och rapporterar Sveriges arbete med EQS-värden till EU.

Mer information finns på Havs och vattenmyndighetens hemsida:
www.havochvatten.se
Sök på vattendirektivet.

Inköp och riskminskning

Du som använder kemiska produkter eller varor som innehåller sådana har ett ansvar att bedöma vilka risker din användning kan medföra. Gör en bedömning innan du bestämmer vad som ska köpas in. Ställ miljökrav på de produkter du köper in så att risken för skador för hälsa och miljö blir så liten som möjligt.

Undvik farliga kemiska produkter och andra varor, som kan ersättas av mindre farliga. Du kanske kan använda en annan teknik och nå samma resultat. Detta kallas för substitutions- eller produktvalsprincipen. Prioriteringsguiden PRIO är ett verktyg, som hjälper dig att minska riskerna för hälsa och miljö från kemikalier.

Produktvalsprincipen

Principen innebär att man så långt som möjligt ska undvika att sälja eller använda sådana kemiska produkter som kan befaras medföra risk för människa eller miljö om de kan ersättas med sådana produkter som kan antas vara mindre farliga.

- Om produkten innehåller ett ämne som tillhör utfasningsämnena behöver ni påbörja en process för att ersätta produkten.
- Om produkten innehåller ett riskminskningsämne behöver ni bedöma risken vid hantering. Observera att ämnets halt i produkten måste vägas in när ni bedömer risken med användningen av produkten.
- Innehåller produkten ett ämne upptaget i begränsningsdatabasen finns ytterligare information i databasen om vad begränsningen omfattar.

Utfasning eller riskminskning – hur kan du göra?

I "PRIO" finns en steg-för-stegmodell för hur ett systematiskt arbete med att välja eller ersätta ämnen kan läggas upp. Sök i "PRIO" under fliken steg för steg/starta prioriteringsguiden/utfasning. Under rubriken "se över risken" finns dessutom frågor som kan ge stöd till ett beslutsunderlag beträffande riskminskningsämnen.

Skilj på fara och risk

Du bör även bedöma risken vid val av kemiska produkter. Risken består av två faktorer, dels de inneboende egenskaper som kemikalien har (faran) och dels det sätt som kemikalien används eller hanteras på (exponeringen).

"PRIO" kan användas för att identifiera kemiska ämnens farliga egenskaper. Olika egenskaper ger upphov till olika riskbilder i olika situationer. Det är viktigt att vara medveten om den risk som ämnena kan ge upphov till. Ta också fram en strategi för hur den eventuella risken ska hanteras. Att fortsätta att använda ett riskminskningsämne kan vara en lösning om den funktion som ämnet har ger den totalt lägsta hälso- och miljöbelastningen från en produkt.

Dokumentera och skapa rutiner

I samband med en förändring i valet av kemiska produkter är det bra att göra en utvärdering av resultatet. Jämför med utgångspunkten och se om förväntningarna blivit uppfyllda. I det fall ni avstår från substitution, dokumentera varför. Sammanställ ett erfarenhetsdokument och skapa en rutin utifrån detta som hjälp vid andra tillfällen då ni behöver fasa ut en kemikalie.

Kom ihåg att ni kan behöva omvärdera valet, om nya rön när det gäller miljö- och hälsorisker, nya regler eller nya och bättre alternativ framkommit. Att inventera och se över vilka kemikalier som behöver bytas ut är en del av er egenkontroll. Sedan den 1 mars 2011 ska miljöbalkens regler om egenkontroll även tillämpas på REACH.

Kristianstads kommun

Besöksadress: Rådhuset Skåne, Västra Storgatan 12
Postadress: Miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen
291 80 Kristianstad
Tfn 044-13 50 00
E-post: kommun@kristianstad.se
Hemsida: www.kristianstad.se